

Lain ja evankeliumin suhteesta avautuu koko todellisuus - koko todellisuus avautuu lain ja evankeliumin suhteesta

Tiililä-seura, 1.9. 2020

STI

Raimo Mäkelä

- Muuan opettaja toimistaan: ”Sitten minä opetan niille lain ja evankeliumin!”
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi 1948, Viidennessä luvussa *Pyhä Henki ja Kristuksen seurakunta* § 55 *Laki ja evankeliumi*: ”Jumalan sana on lakia ja evankeliumia. Laki ilmaisee meille Jumalan pyhän tahdon ja kurittaa meitä Kristuksen luo. Evankeliumi on iloinen sanoma Jumalan armosta, joka tarjotaan meille Kristuksessa.”
- **Luther**: ”Todellinen teologian (= jumaluusopin) tohtori (= opettaja) on se, joka osaa tehdä eron lain ja evankeliumin välillä.”
- **Raimo Mäkelä**: *Lex et evangelium in interpenetratione: Olav Valen-Sendstadin käsitys lain ja evankeliumin suhteesta* (väitöskirja! 521 s.!)
- **Raimo Mäkelä**: *Teesejä laista ja evankeliumista*
- Lain ja evankeliumin studio Suomen Raamattuopistossa Kauniaisissa viikonloppuna 5.-7.2.2021 – *sub conditione Jacobaea* (Jk 4:15)
- Lain ja evankeliumin suhde
- Lain ja evankeliumin muoto yleisinä käsitteinä
- Vertailukohtia esimerkiksi: tosi – epätosi, hyvä – paha, oikea – väärä, kaunis – ruma, valo – pimeys
- Lain ja evankeliumin yhteinen sisältö Raamatussa
- Lain ja evankeliumin yhteys ja ero (distinktio – separaatio)
- Lain ja evankeliumin perussuhde on toinen toisensa läpäiseminen eli perikoreesi / interpenetraatio
- Laki ja evankeliumi – sanoja ja henkilö eli personaalista
- Jeesus, itsessään Jumala ja ihminen eli Jumalihminen, on meille esikuva ja sijainen eli laki ja evankeliumi (*donum* [’lahja’] *et exemplum*). Laki-evankeliumi on kristologinen eli nousee Kristuksesta.
- **Luther**: Opin tekemään eron lain vanhurskauden ja evankeliumin vanhurskauden välillä. Ennen minulta puuttui vain, etten tehnyt eroa lain ja evankeliumin välillä. Pidin molempia samana asiana, eikä Mooseksen ja Kristuksen välillä mielestäni ollut muuta eroa kuin aika, jossa he elivät, ja sen täydellisyyden aste (jota he vaativat meiltä). Havaittuani tämän oikean eron, että laki ja evankeliumi ovat kaksi eri asiaa, koin läpimurron.
- **Luther**: Sen, joka haluaa puhua kristillisesti synnistä ja armosta, *laista ja evankeliumista*, Kristuksesta ja ihmisestä, ei nimittäin tule suinkaan puhua

mistään muusta kuin *Jumalasta ja ihmisestä Kristuksessa*. Tässä on huomattava mitä tarkimmin tehdä selkoa *Kristuksen molemmista luonnoista ja kaikista niiden olemukselle luonteenomaisista ominaisuuksista, jotka kuuluvat tämän koko persoonaan*. [Korostukset: RM.]

- **Luther:** Ei ole olemassa parempaa *menetelmää* opettaa ja säilyttää puhdasta oppia kuin seurata *metodia*, nimittäin että *jaamme kristillisen opin kahteen osaan, lakiin ja evankeliumiin*. Näinhän *Jumalan sanassakin* asetetaan eteemme kaksi puolta, nimittäin joko Jumalan viha tai armo, synti tai vanhurskaus, kuolema tai elämä, helvetti tai taivas. Nämä molemmat puolet ovat varmat ja selkeät. - - Tätä *metodia* Paavali käyttää kaikissa kirjoissaan, erityisesti Roomalaiskirjeessä. - - Samaa *metodia* ovat käyttäneet itse Kristus, Johannes Kastaja, apostolit ja profeetat. [Korostukset: RM.] (Vrt. **Vesa Pirttimaa** *Perusta* 4/2020.)
- Pyhä Kolmiykseys – Isä, Poika Jeesus, Pyhä Henki – on laki ja evankeliumi:
 - evankeliumi eli hyvä sanoma Isästä ja hänen luomistyöstään ja Isän laki
 - Pojan laki ja evankeliumi Pojasta ja hänen lunastustyöstään
 - evankeliumi Pyhästä Hengestä ja hänen pyhitystyöstään ja Hengen laki
- Laki on yksi, mutta sillä on kolme ulottuvuutta.
- Evankeliumi on yksi, mutta sillä on kolme ulottuvuutta.
- Kolme on yksi, yksi on kolme, niin kuin Jeesuksessa Kristuksessa kaksi on yksi ja yksi on kaksi.
- Kristinuskon ainutlaatuisuus on evankeliumissa, ei laissa, mutta kyllä myös lain ja evankeliumin suhteessa. Jumalan kolmiykseys on Jumalan kolmen persoonan perikoreettisessa suhteessa transsendenttinen ja jää empiirisen verifioinnin ulkopuolelle. Kristinuskon antropologinen ainutlaatuisuus on siinä minän ja sinän suhteessa, joka vallitsee Jumalan persoonan ja ihmispersonan välillä, siis antropologisessa interpenetraatiossa. Perikoreettisessa jumalihmisyydessään (kristologisessa interpenetraatiossa) Jeesus Kristus on ainoalaatuinen, ainutkertainen, ainoa, analogiaton, niin kuin kristinuskon soteriologiakin kehyksessä *yksin Kristus – yksin uskosta – yksin armosta* on ainutlaatuinen.
- Tähän kristinuskon ytimeen liittyy irrottamattomasti laki-evankeliumi. Tullessaan kosketukseen lain ja evankeliumin kanssa ihminen kohtaa personaalisesti Jumalihmisen Jeesuksen Kristuksen ja koko kolmiyhteisen Jumalan. Vastaavasti Kolmiykseyden ydinsubstanssina ovat laki ja evankeliumi toisensa läpäisten. Laki - evankeliumi on ainutlaatuinen uskonnollinen katsomus ja ilmiö. Kristinuskon on ainutlaatuista, koska se on absoluuttista, ja kristinuskon on absoluuttista, koska se on ainutlaatuista. Absoluutti on primaariperusta, joka kaikella täytyy olla ja josta kaikki objektiivisesti riippuu. Absoluutti on itse perustaton, ei pääteltävissä eikä johdettavissa mistään eikä palautettavissa mihinkään, universaalinen. Perikoreettisena Jumalihmisenä Jeesus Kristus on itsessään absoluutti(nen) ja perustaton ja sen sijaan (primaari)perusta kaikelle muulle.

- Toisaalta transsendenttinen Luoja on mielletävä absoluuttiseksi. Toisaalta hänen luomakuntansa on relatiivinen. Näitä kuitenkin yhdistää analogia: luotuisuus, joka on suhteellista, heijastaa analogisesti luomatonta Luojaa, joka on absoluuttinen. Näin absoluuttinen ja relatiivinen ovat kumpikin oma itsensä mutta kuuluvat yhteen sekoittumatta silti toisiinsa ja jopa läpäisevät toisensa. Analogisuus – samanlaisen ja erilaisen yhteys ja ero - on kristinuskossa ainutlaatuista.
- Luomisen evankeliumista ja luomakunnan laista eli moraalilain yhteisöllisestä käytöstä avautuu näköala toisaalta kulttuurin ja yhteiskunnan kritiikkiin, toisaalta kaikkeen luovuuteen kulttuurissa ja yhteiskunnassa.
- Septuagintassa, Uudessa testamentissa ja apostolisilla isillä on useita παν-alkuisia yhdyssanoja, joilla kuvataan Jumalaan ja Kristukseen liittyvää kaikkeutta ja kokonaisuutta, tärkeimpänä παντοκράτωρ 'kaikkivaltias'. Näihin perustuvat teologiassa sittemmin rakennetut Jumalan ominaisuuksia kuvaavat (latinapohjaiset) käsitteet *omnipotenssi*, *omnipreesenssi* (= *ubikviteetti*), *omnisapienssi* ja *omnisienssi*. Uudessa testamentissa on runsaasti puoli sataa ilmaisua, jotka suhteuttavat toisiinsa Kristuksen ja kaikki/kaiken. Lausumilla on monenlaisia ulottuvuuksia. Osa niistä on yleisluontoisia¹, osa liittyy toisiinsa lain ja kaikki/kaiken², osa evankeliumin ja kaikki/kaiken³.
- Nämä lausumat ovat yleisluontoisia, eriyttämättömiä ja epäkonkreettisia. Niiden mukaan luominen, lunastus ja pyhitys perustuvat Jeesukseen Kristukseen, hän on kaiken tarkoitus, hän perimmältään ylläpitää kaiken, ja

¹ Jh 17:2: "Sinä olet uskonut *kaikki* ihmiset hänen valtaansa, jotta hän antaisi ikuisen elämän *kaikille*, jotka olet hänelle uskonut." Mt 28:18: "Minulle on annettu *kaikki* valta taivaassa ja maan päällä." Ef 1:10-11: "Hän oli yhdistävä Kristuksessa yhdeksi *kaiken*, mitä on taivaassa ja maan päällä. - - hän, joka saattaa *kaiken* tapahtumaan tahtonsa ja päätöksensä mukaisesti." Ef 1:22-23: "Jumala on alistanut *kaiken* hänen valtaansa ja asettanut hänet *kaiken* yläpuolelle seurakuntansa pääksi. Seurakunta on Kristuksen ruumis ja hänen täyteytensä, hänen, joka *kaiken kaikessa* täyttää." Ef 4:6: "Yksi on Jumala, *kaikkien* Isä! Hän hallitsee *kaikkea*, vaikuttaa *kaikessa* ja on *kaikessa*." Kl 1:17-20: "Hän on ollut olemassa ennen *kaikkea* muuta, ja hän pitää *kaiken* koossa. - - jotta hän olisi *kaikessa* ensimmäinen. Jumala näki hyväksi antaa *kaiken* täyteen asua hänessä sekä hänen välityksellään tehdä sovinnon ja hänen ristinsä verellä vahvistaa rauhan *kaiken* kanssa, mitä on maan päällä ja taivaissa." Kl 3:11: "Kristus on *kaikki*, hän on *kaikissa*."

²Dt 6:4-5: "Kuule, Israel! Herra on meidän Jumalamme, Herra yksin. Rakasta Herraa, Jumalaasi, *koko* sydämeäsi, *koko* sielustasi ja *koko* voimastasi. Pidä *aina* mielessäsi nämä käskyt, jotka minä sinulle tänään annan." Jk 2:10: "Se, joka muuten *kaikessa* noudattaa lakia mutta rikkoo sitä *yhdessä* kohdassa, on syypää *kaikilta* kohdin." Rm 3:19 (KR 1938): "*Kaiken*, minkä laki sanoo, sen se puhuu lain alaisille, että *jokainen* suu tukittaisiin ja *koko* maailma tulisi syylliseksi Jumalan edessä." Rm 3:23: "*Kaikki* ovat tehneet syntiä." Rm 5:12-19: "*Yhden* ainoan ihmisen teko toi maailmaan synnin ja synnin mukana kuoleman. Näin on kuolema saavuttanut *kaikki* ihmiset, koska *kaikki* ovat tehneet syntiä. - - *Yhden* ainoan ihmisen rikkomus on tosin tuottanut *kaikille* kuoleman, mutta vielä paljon runsaammin ovat Jumalan armo ja hänen lahjansa tulleet *yhden* ainoan ihmisen, Jeesuksen Kristuksen, ansiosta *kaikkien* osaksi. - - Niin kuin siis *yhden* ainoan rikkomus tuotti *kaikille* ihmisille kadotustuomion, niin riittää *yhden* ainoan vanhurskas teko antamaan *kaikille* ihmisille vanhurskauden ja elämän. Niin kuin *yhden* ihmisen tottelemattomuus teki *kaikista* syntisiä, niin *yhden* kuuliaisuus tekee *kaikista* vanhurskaita." Mt 28:20: "Minä olen teidän kanssanne *kaikki* päivät maailman loppuun asti."

³ Jh 3:16: "Jumala on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi *ainoan* Poikansa, jottei *yksikään*, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikkisen elämän." 2 Kr 5:14-15: "Kun *yksi* on kuollut *kaikkien* puolesta, niin *kaikki* ovat kuolleet. Ja hän on kuollut *kaikkien* puolesta, jotta ne, jotka elävät, eivät enää eläisi itselleen vaan hänelle." Rm 5:12-19. Mk 16:15 (KR 1938): "Menkää *kaikkeen* maailmaan ja saarnatkaa evankeliumia *kaikille* luoduille." Mt 28:19: "- - tehkää *kaikki* kansat minun opetuslapsikseni - - opettakaa heitä noudattamaan *kaikkea*, mitä minä olen käsenyt teidän noudattamaan."

hänen on (oleva) kaikki kunnia ja valta – tavoilla, joiden täsmällinen ilmaiseminen on (lähes) mahdotonta.

- Koko todellisuus avautuu erityisesti lain ja evankeliumin trinitaarisuudesta käsin. Niiden sisältö ja muoto kannattelevat kaikkea ja läpäisevät kaiken. Ihmisen on mielleltävä kaikkeus samanaikaisesti haasteekseen ja saamakseen lahjaksi: ”Kristuksessa oleva evankeliumi muodostuu *lahjan* kategorian valossa suunnattoman laajaulotteiseksi rajoittumatta siis vain hänen kuolemaansa ja ylösnousemukseensa” (**Olav Valen-Sendstad**).
- Makrokosmoksen (absoluuttinen) kaikkeus, joka on varsinaisesti kolmipersonaisessa Jumalassa, heijastuu analogisena siihen mikrokosmoksen (relatiiviseen) kaikkeuteen, joka on ihmispersoonana. Se näkyy ensinnäkin lain vaatimuksesta, joka tahtoo ihmisen koko sydämen Jumalalle ja ihmisen minän ja sinän suhteeseen kaikkiin ihmisiin. Toiseksi tämä heijastuma näkyy evankeliumin lahjasta, joka ottaa vastaan syntisen kokonaan ja lahjoittaa hänelle Kristuksen kaikkineen: ”Kaikki, mikä on minun, on hänen – kaikki, mikä on hänen, on minun.” ”Kaikki” on lausuman alkupuoliskossa ihminen koko persoonanaan, loppupuoliskossa koko evankeliumi kolminaisuudessaan. Se sisältää ennen kaikkea kaiken sovituksen, joka peittää kaiken, niin että se, joka ottaa vastaan evankeliumin, on ”kaikessa peitettynä”. Sovitus tekee ihmisen ”halukkaaksi kaikkeen”, mitä laki hänen sydämessään vaatii. Näin hänestä tulee syvimmässäkin mielessä lain ”täyttävä”, joka toteuttaa Luojan tarkoituksia koko maailman ja koko historian kehyksessä. Sellaisena hän välittää lain ja evankeliumin ja niiden suhteen ilmaiseman todellisuuden koko luomakuntaan. Kaikkeudessa ja kulttuurissa olevien ja toimivien persoonien merkitys korostuu: kristillisten periaatteiden mukainen kulttuuri syntyy ja säilyy ”kristittyjen sydänten” kantamana, tietyllä tavalla rajallisesti autonomisena mutta dynaamisena. Persoonat siis välittävät lain ja evankeliumin kulttuuriin.
- Myös kaikki paha ja kaikki hyvä kohtaavat ihmisen evankeliumin läpi, niin että pahakin voi palvella hyvää ja ihminen voi katkeroitumatta ja ylpistymättä omistaa kolmitahoisessa evankeliumissa olevan lahjan ja kiittää Jumalaa kaikesta.
- Ihminen on aina riippuvainen laista ja evankeliumista positiivisesti tai negatiivisesti ja siten myös niiden vääristymistä eli legalismista ja antinomismista, ottaapa hän näitä vakavasti tai ei. Ne vaikuttavat häneen, ja hän välittää sitten niitä muihin. Jokainen ihminen on lain ja evankeliumin oikean suhteen tai sen vääristymien, legalismin tai antinomismien, vallassa. Tämä vaikuttaa ensin hänen sisäiseen maailmaansa: ajatteluun, arvoihin, tunteisiin, tahtoon, ratkaisuihin. Sitten myös toiset kokevat hänet sellaisena. Tässä voi kuitenkin olla ristiriita toisaalta ihmisen kognition ja sanojen, todistuksen ja tunnustuksen, toisaalta hänen tekojensa ja hänen persoonallisuutensa tekemän vaikutelman välillä: hän tarkoittaa sanoillaan evankeliumia mutta välittääkin teoillaan, äänensävyllään ja yleensä

ruumiinkielellään lakia tai legalismia tai antinomismia. Joka tapauksessa todellisuus koetaan personaalisesti laista ja evankeliumista määräytyvällä tavalla.

- Koska laki-evankeliumi trinitaarisen sulkee piiriinsä koko todellisuuden, ei todellisuutta eikä sen teoreettista lähestymistä voi ”loppuun” asti kartoittaa, analysoida eikä luonnehtia. Lunastuksen evankeliumi sen keskuksena ja pohjana on kyllä täsmällinen ja rajattu, kertakaikkinen ja lopullinen, konstantti ja ehdoton. Sen sijaan luomisen ja pyhityksen evankeliumista ja niitä vastaten myös luomisen ja pyhityksen laista avautuu koko ajan uusia ulottuvuuksia. Siinä mielessä - ihmisen tekemiseen liittyvinä, loppuun suorittamattomina, yhä keskeneräisinä - luominen ja pyhitys ovat suhteellisia, vaikka Luoja ja Pyhittäjä persoonina eivät olekaan.
- Luomisen ja pyhityksen tietyn suhteellisuuden vuoksi Raamattu ei anna konkreettisia ohjeita kaikkeen luomista ja pyhitystä koskevaan. ”Biblisistinen” etiikka olisi tarpeeton ja käytännössä mahdoton. Ihmiselle jää luomisessa ja luomakunnassa, pyhityksessä ja seurakunnassa tietty suuri löytäjän ja toteuttajan tehtävä ja vastuu, luovuus ja valta, ilo ja tyydytys synergiassa, ”työtoveruudessa”, Luojan ja Pyhittäjän kanssa.
- Ihmisen suhde kaikkeuteen on siis perimmältään suhde henkilöön⁴, vaikkei koko kaikkeus ole personaalista eikä redusoidu persoonaan eikä persooniin. Heitä ei voi systemoida eikä hallita, ei ihmistä eikä Jumalaa, ei myöskään henkilöiden välisiä suhteita; ne ja he eivät ole kenenkään vallassa. ”Sydämen logiikka” on erilaista kuin ”järjen logiikka”. Persoonien todellisuus on perimmältään kokemuksellinen asia, ei pelkästään teoreettinen. Siinä on kysymys yksilöiden ainutlaatuisuudesta ja ainutkertaisuudesta sekä ihmisten että eri tavalla Jumalihmisen kohdalla, jolla ei ole mitään kategoriaa ulkopuolellaan, vaan joka on siis ainoudessaan absoluuttinen. Sitä ei myöskään koskaan voi täysin tiedostaa, ei luodata pohjaan saakka, ei ”tyhjentää”. Se on dynaaminen, yllätyksellinen, luova, vaikka sen ydintekijät – Jumalan persoonat - ovatkin ehdottoman varmat ja olemuksellisesti muuttumattomat toisin kuin ihmispersoonat.
- Koko todellisuus ei siis avaudu käsitteillä, opilla, teoriolla, toiminnalla eikä kollektiiveilla vaan persoonallisessa kohtaamisessa, yksilöpersoonaihmissä ja ainutlaatuisen, absoluuttisen ja siksi myös universaalisen Persoonan, Jumalihmisen, kohtaamisessa, jonka ytimeen kuuluvat Jumalan kuolettava laki ja lunastuksen evankeliumi. Sen seurauksena persoonaton taipuu Persoonan ja persoonien alle, aine hengen, luonto sydämen alle. Persoonattomalla, aineella ja luonnolla on toisaalta oma rajallinen itsenäisyytensä, toisaalta ne ovat suhteessa persooniin ja näistä riippuvaisia. Tämän kohtaamisen seurauksena

⁴ Hamannilla tämä saa voimakkaan korostuksen epistemologiassa: perimmältään kaikki tiedostaminen edellyttää rakkautta, siis tiedostavan subjektin rakkaudenmukaista asennetta tiedostamisen objektiin, erityisesti persoonaobjektiin. Hempelmann 2000, 19, 25-26, 49-51. Valen-Sendstad ei näytä päättelevän näin, mutta laki-evankeliumi ymmärtämisen perimmäisenä perusteena on personaalista. Kummankin sisältönä on suurinta, mitä persoonaan voi liittyä: rakkaus!

persoona näkee kaiken, niin persoonattoman kuin persoonien, takana ja yläpuolella Persoonan, joka on lahja ja vaatimus niin kuin evankeliumi ja laki. Kaikki luomisen, lunastuksen ja pyhityksen lahjat ovat lähtöisin Persoonasta, joka itsessään on lahja. Kaikki maallisen yhteisön, Jumala-suhteen ja hengellisen yhteisön vaatimukset ovat lähtöisin Persoonasta, joka itsessään on velvoittava, haastava ja vastuuttava vaatimus.

- Persoonallisella kohtaamisella on seurauksia suhteessa kaikkeen ja kaikkeuteen. Kaiken selittävää teoriaa on ihmiskunnan ajattelussa etsitty aina. Empiirisissä tieteissä voidaan ilman periaatteellista ongelmaa rakentaa maailmankuvaa, jos se säilyy katsomuksellisesti neutraalina ja osittaisena pyrkimättä siis kattamaan ”kaikkea”. Kuvahan muuttuukin jatkuvasti.⁵ Yksityiskohtaisen maailmankuvan rakentaminen ei ole kristillisen uskon asia. Se kuitenkin edellyttää avointa todellisuuden käsitystä, jossa on tilaa Raamatun ilmoitukselle luomisesta ja ihmeistä – ja muuttumiselle kaikkiaan pysyvyyden piirissä.
- ”Jumalan sanassa ja sen varassa elävä uskova saa omassa elämässään - - todellisen vahvistuksen sille, että Jumala itse on elävä ja läsnä ja toimii. - - Se, joka tiedostaa Jumalan jollakin tietyllä tavalla (laista ja evankeliumista), tiedostaa toden, täyden Jumalan juuri siitä. Totuus on siis universaalinen sen ikuisen persoonan perusteella, jonka edessä ilmoituksessa aina olemme.” (Olav Valen-Sendstad.)
- Todellisuutta ei voi systematisoida eikä myöskään harmonisoida. Jumalan vanhurskaassa olemuksessa on selittämättömiä ulottuvuuksia. Ne joutuvat ristiriitaan sen kanssa, mitä Raamattu sanoo Jumalan hyvyydestä ja minkä ihmiset mieltävät hyväksi. Siksi Jumalan hyvyyttä ei voi tiedostaa eikä ymmärtää (pelkästään) immanenttisesti, teoreettisesti eikä opillisesti, ja sen määrittelemine on vaikeaa. Se ikään kuin räjäyttää kehüksensä. Myönteisenä ratkaisuna tähän on vain Jumalan kohtaaminen evankeliumilla puhuttelevana.

⁵ Kvanttimekaniikan viitekehuksesta käsin [Kallio-Tamminen 2008](#), 332, toteaa, että jos ihmistä pidetään luonnon osana, ei todellisuutta voi kuvata täysin kattavasti, koska kuvaus ei tavoita kuvaajaa, ”tietoista tekijää, joka mallittamisensa kautta pyrkii yhä paremmin ymmärtämään niin itseään kuin ympäristöäänkin”.